

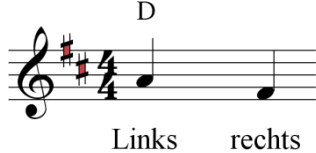
Begrippenlijst muziektheorie

Hieronder staat de begrippenlijst muziektheorie. De meeste begrippen worden uitgelegd in diverse video's op pabowijzer als onderdeel van het boek Nieuw Geluid.

Begrip	Video	Omschrijving	Afbeelding
Achtste noot noteren	toonduur	Je kunt achtste noten op twee manieren noteren. Namelijk los met een vlaggetje of aan elkaar gebonden met een waardestreek. Beiden wijze van noteren hebben geen invloed op de waarde van de noot en hebben dus geen invloed op de wijze van uitvoeren van het ritme. Deze verschillende wijze helpt soms om ritmes beter te lezen.	
Akkoord	harmonie	Een akkoord is een samenklank van drie of meer tonen. Als je kijkt naar het lied 'Links rechts' dan zie je een dergelijke akkoordenschema boven het lied staan. In dit lied wordt gevraagd om een D, een A en een A7 akkoord. Een normaal akkoord is opgebouwd uit een tert en een kwint. Vb D akkoord: het opbouwen begint met de grondtoon D en daar bouw je vervolgens een tert en een kwint op de D. Het wordt dan D – Fis – A.	
Akkoordsymbool	harmonie	Schrijfwijze hoe een akkoord is opgebouwd	
Bourdon	harmonie	In hoofdstuk 5 heb je bij het didactisch repertoire meer kunnen lezen over, de bourdon als eenvoudige liedbegeleiding. In elk geval klinkt de grondtoon bij de begeleiding, dat is dus de eerste toon van een toonladder en dat is ook vaak de laatste noot van het lied, de tweede noot van de bourdon is de kwint. Dat is de vijfde toon uit een toonladder. De laatste noot is de D. Je telt 1 2 3 4 5 tonen omhoog, de D is dus 1. Deze begeleidingsvorm kan het beste worden toegepast op korte liedjes met een eenvoudig akkoordenschema.	
Da capo al fine (D.C. al fine)		Vanaf het begin herhalen. Een voorbeeld hiervan is het lied Daar komt de politie aan. DC al fine is hier een afkorting van.	

Driedelige maatsoort	Maat	Maatsoort waar sprake is van een zwaar maatdeel gevolgd door twee lichte maatdelen.	
Dynamiek	overig	de leer van de klanksterkte. Dynamiek zegt iets over hoe sterk, hard of zacht de muziek klinkt. De dynamiek helpt om sfeer en spanning te creëren in de muziek. Dynamiek kan in Italiaanse termen worden beschreven door de componist. Piano betekent zacht en forte betekent sterk. Sterke muziek betekent hetzelfde als muziek die hard klinkt. Crescendo (spreek uit kreesjendo) betekent sterker wordend en decrescendo betekent zachter wordend. Je kunt in de muziek ook accenttekens gebruiken die dynamiek aangeven. > betekent bijvoorbeeld een lang accent.	
Fermate	toonduur	De fermate is ook een manier om een noot te verlengen. Wanneer er een fermate boven een noot staat. Dit betekent dat deze met een onbepaalde duur wordt verlengd. Je mag als musicus zelf bepalen hoe lang de noot duurt en wanneer je verder gaat. Je ziet dit teken vaak aan het eind van een lied en vooral bij canons. Je kunt meestal een canon herkennen aan dit teken.	
Fine		Komt samen voor met 'Da capo al fine'. Nadat herhaald is kan op het punt 'fine' het stuk geëindigd worden.	
Fraseringsboog	overig	Deze boog geeft aan dat een bepaalde gedeelte legato gespeeld moet worden. De muzieknoten worden zo gespeeld of gezongen dat ze in elkaar overlopen, of naadloos aaneengelast klinken. Tussen de noten valt dus geheel geen stilte. Om legatospel aan te geven, worden dus deze fraseringsbogen gezet die de legato te spelen noten groeperen.	
F-sleutel	Toonhoogte	Voor sommige muziekinstrumenten of lage zangstemmen gebruikt men soms een andere sleutel. Denk maar aan de contrabas en ook de linkerhand van de piano staat vaak uitgeschreven met een andere sleutel. De F-sleutel is de meest voorkomende sleutel in dat geval. De tweede lijn van boven, tussen de twee puntjes, geeft de F aan. Je krijgt nu een luisterfragment te horen waarin je hoort hoe de f-sleutel in de g-sleutel overloopt voor de bijvoorbeeld de piano.	

Glissando		een versiering van twee of meer noten die glijdend wordt overbrugd. Vb. het lied 'Haantje de voorste'.	
G-sleutel	Toonhoogte	alle noten krijgen een naam doordat voor aan de notenblak een sleutel staat genoteerd. Je ziet hier de G-sleutel. Deze sleutel geeft aan dat de G door de tweede lijn van onderen staat. Er zijn nog meer sleutels. Omdat de meeste liederen geschreven zijn met de G-sleutel, is in het kader van het beroep leraar met name de G-sleutel van belang.	
Herstellingsteken	Toonhoogte	Je kunt met een herstellingsteken de verlaging of verhoging ongedaan maken. Dit teken lijkt op een bliksem. Je hoort eerst een gewone b, daarna wordt de b verlaagd tot bes. Uiteindelijk wordt ook de bes weer hersteld tot b.	
Hulplijn	Toonhoogte	Soms zijn noten zo laag of hoog dat ze niet meer op de notenbalk passen. Er worden dan hulplijnen gebruikt en dat zie je hier ook bij de c gebeuren. Zie de C bij het woordje buik in het voorbeeld.	
Interval	harmonie	De afstand in toonhoogte tussen twee tonen die gelijktijdig of na elkaar klinken. Er zijn diverse intervallen: prime, secunde, terts, kwart, kwint, sext, septiem en het octaaf.	
Klankkleur	overig	Timbre of klankkleur is de eigenschap van een klank waarmee een instrument of stem zich onderscheidt. Zo heeft de viool eigenschappen waarmee het zich onderscheidt van de piano. Je kunt klankkleur ook met woorden omschrijven zoals donker en licht.	
Kruis	Toonhoogte	Een kruis is een verhoging teken dat een toon met een halve toon verhoogt. Toonverhogingen eindigen op 'is' zoals bijvoorbeeld de f en fis wordt. De kern van het kruis doorkruist de lijn van de noot die moet worden verhoogd.	
Maatdeel, zwaar of licht	Maat	Elke tel in een maat is een maatdeel. Afhankelijk van de maatsoort is het maatdeel licht of zwaar. In een vierkwartsmaat is de eerste en de derde tel zijn aangegeven als zwaar en twee en vier als licht. Je hoort eigenlijk voortdurend 'zwaar-licht' 'zwaar-licht'. Het zware maatdeel krijgt de klemtoon en het lichte maatdeel is onbeklemtoond.	

Maatsoort **Maat**

Door accenten in zware en lichte maaddelen ontstaat een maatsoort. De cijfers die je aan het begin van de notenbalk ziet staan, zeggen iets over de indeling in tijd en geven informatie hoeveel tellen er in een maat passen. Je kunt dit als volgt uitleggen. Het bovenste cijfer vertelt je 'hoeveel tellen er in de maat passen.' Het onderste cijfer geeft de teleenheid aan. Je kunt dit het beste onthouden door de volgende standaardzin te gebruiken. 'Er passen tellen in de maat en de noot duurt 1 tel.' Als je dit toepast op een vierkwartsmaat dan krijg je dus: Er passen 4 tellen in de maat en de kwartnoot duurt 1 tel.

Maatstreep **Maat**

De maten worden van elkaar gescheiden door verticale strepen. We noemen dat maatstrepen. Er zijn verschillende soorten maatstrepen. Om te beginnen een normale maatstreep die de maten van elkaar scheidt. Muziek kan ook worden herhaald. Een dubbele punt voor de maatstreep is het herhalingsteken. De maatstreep met een dubbele streep geeft een nieuw gedeelte van een muziekstuk weer. De dubbele dikke maatstreep is uiteindelijk het einde van een muziekstuk.

Mol **Toonhoogte**

Een mol is een verhoging teken dat een toon met een halve toon verlaagt. Toonverlagingen geven we meestal aan met es zoals de b een bes wordt.

Noot **toonduur**

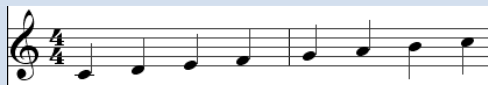
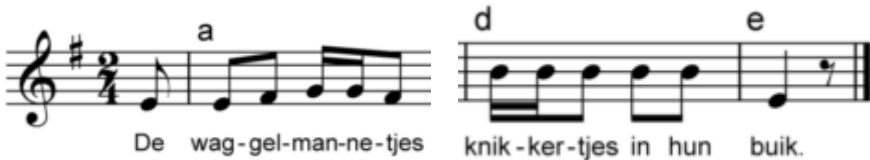

Noot is de grafische weergave van een toon. De lengte van een noot wordt weergegeven door de vorm van de noot of door vlaggetjes. De basis voor de nootwaarde is de hele noot: een open ovaal bolletje. De helft daarvan, de halve noot, krijgt een stok. De kwartnoot krijgt een stok en een gesloten bolletje. De achtste noot krijgt een vlaggetje aan de stok, de zestiende noot twee vlaggetjes, enzovoort. In ieder geval duurt één hele noot, net zolang als twee halve noten. Twee halve noten duren net zolang als vier kwartnoten. En vier kwartnoten duren even lang als acht achtste noten.

Volledige tabel zie pagina 115 uit Nieuw geluid

Toonduur	
Naam	Notatie
Hele noot	
Halve noot	
Kwart noot	
Achtste noot	
Zestiende noot	

Notenbalk **Toonhoogte**

noten staan geschreven op een notenbalk. De notenbalk bestaat uit vijf lijnen. Je leest een notenbalk van links naar rechts. Bij het lezen van noten is het belangrijk om te weten dat noten zowel door de lijnen heen staan genoteerd, als tussen de lijnen.

Notennamen	Toonhoogte	De noten A t/m G zijn alle notennamen die opeenvolgend voorkomen op een notenbalk; ze worden steeds herhaald. Zoals je ziet lees je van links naar rechts, van onder naar boven. Voorbeeld: je begint met de c en oplopend d, e, f, g. En dan begin je weer opnieuw bij a, b, c, etc.	
Opmaat	Maat	Dit is een onvolledige maat waarmee de muziek begint en eindigt. Kijk eens naar de eerste en laatste maat van het lied 'Waggelmannetjes'. Omdat de klemtoon in de zin 'de Waggelmannetjes lopen' ligt op 'Wag' staat de eerste maatstreep voor Wag. Dit is een onvolledige maat, die aan de eerste maat vooraf gaat. Hier is sprake van een opmaat. Ook de laatste maat van het lied is onvolledig, dat is ook logisch wat als je gaat herhalen, dan blijft de muziek een logisch geheel. Je hoort bij een eventuele herhaling, aan het eind de laatste en de opmaat als één maat. Daarna klinkt vervolgens weer de eerste maat.	
Puls	Maat	Muziek is een tijdskunst. Het beweegt door de tijd. Deze beweging is meestal vrij constant doordat er een bepaalde hartslag in de muziek is. Die hartslag noemen we ook wel puls.	
Punt achter de noot	toonduur	De punt fungeert als een verlengingspunt. Door dit verlengingspunt wordt de nootduur steeds met de helft van de genoteerde duur verlengd. Dat betekent dat, in dit voorbeeld, de kwartnoot met punt achter de noot 1 tel duurt.... plus de helft erbij opgeteld. De helft van één is een half. Dus de totale duur van deze kwartnoot met punt wordt nu anderhalf.	
Ritme	toonduur	De afwisseling tussen korte en lange klanken noemen we ritme.	
Rust	Maat	Evenals de notatie van de duur van de noot, bestaat er ook een systeem om de duur van de rust aan te duiden. Het gaat hier om korte en langere momenten van stilte in de muziek. In de volgende tabel uit Nieuw Geluid staat dat precies weergegeven per waarde. Zo is de hele rust een blokje hangend onder een lijn. Een halve rust juist een	<i>Volledige tabel zie pagina 115 uit Nieuw geluid</i>

blokje dat op een lijn ligt. De kwartrust heeft net als de achtste noot zijn eigen specifieke teken.

Naam	Notatie
Hele rust	
Halve rust	
Kwart rust	
Achtste rust	
Zestiende rust	

Septiemakkoord	harmonie	Dit is een vierklank bestaand uit de grondtoon, terts, kwint en septiem.	
Standaardzin maatsoort	Maat	'Er passen tellen in de maat en de noot duurt 1 tel.' Als je dit toepast op een vierkwartsmaat dan krijg je dus: Er passen 4 tellen in de maat en de kwartnoot duurt 1 tel.	
Stokrichting	harmonie	Wat je overigens nu ook goed kunt zien is de stokrichting van de noten. De stokrichting naar omhoog of omlaag heeft geen invloed op de duur of hoogte van de noot. Het is vooral bedoeld om te voorkomen dat de stok te ver boven of onder de regel uitsteekt. Op deze manier kan je bijvoorbeeld de tekst van een lied, of andere aanduidingen goed blijven lezen	
Teleenheid	Maat/ Toonduur	Het onderste getal is dus de teleenheid. Dat getal hangt samen zogenaamde notenwaarden. De 1 staat voor de hele noot. De 2 staat voor de halve noot. De 4 staat voor de kwartnoot en de 8 voor de achtste. Stel je voor dat het onderste getal de 8 is. Dan wil dat dus zeggen dat er dan 8 achtste noten in één maat kunnen en bij een 6/8 maat zegt dan bijvoorbeeld: Er passen 6 tellen in de maat en de 8 noot duurt 1 tel.	
Tempo	overig	Tempo geeft de snelheid van de muziek aan. Als je links bovenaan een muziekstuk kijkt dan zie je daar soms Italiaanse termen* staan. Andante betekent rustig, matig langzame voordracht. Eigenlijk tussen langzaam en snel in. Allegro daarentegen betekent juist levendig, vrolijk en opgewekt. Largo – zeer langzaam; Adagio = langzaam; andante = rustig, matig langzaam; Allegro = levendig, vrolijk of opgewekt; Presto = snel	
Timbre	overig	Timbre of klankkleur is de eigenschap van een klank waarmee een instrument of stem zich onderscheidt. Zo heeft de viool eigenschappen waarmee het zich onderscheidt van de piano. Je kunt klankkleur ook met woorden omschrijven zoals donker en licht.	
Toevallige kruis of mol	Toonhoogte	Kruizen en mollen kunnen op twee manieren verschijnen. Ze kunnen onder meer toevallig in een maat verschijnen. Een mol of een kruis staat dan in een bepaalde maat. En geldt dan ook alleen voor die maat. De es in 'Op een hanger in een broekie' is hier een goed voorbeeld van.	

Toonladder* harmonie Rangschikking van tonen binnen het octaaf. Vaak is het al het tonenmateriaal op een rij. Het is een soort van notenvoorraad waar de componist uit put. Op de CD van Nieuw geluid staat het lied Keteltje. Als je de noten bekijkt die in dit lied gebruikt worden, dan zijn dat er best veel. Bijna alle noten tussen de hoge en de lage c worden gebruikt. Als je alle noten van laag tot hoog op een rij zet, die zijn gebruikt dan kun je een patroon zien. Behalve de b zijn alle tonen van de toonladder van C gebruikt. De eerste toon van de toonladder noemen we de grondtoon. Muziek eindigt meestal op de grondtoon.

Toonsoort* De toonsoort wordt bepaald door de bijbehorende toonladder die aan het stuk ten grondslag ligt. Toonsoort zijn majeur of mineur. Mineurtoonsoorten zijn overwegend droeviger dan majeur toonsoorten. Vandaar ook de uitdrukking 'in mineur zijn.'

Tweedelige maatsoort Maat Het lied de Waggelmannetjes is geschreven in een tweedelige maatsoort. Het lied gaat over lopende mannetjes die, als het ware, waggelen over straat. Links – rechts – links – rechts. Eigenlijk hoor je dan 1 2 1 2 1 2 etc. Wat je ook terug kunt horen aan dit fragment is dat de 2/4 maat. Een tweedelige maatsoort heeft een 'Zwaar licht Zwaar licht' beweging.

Verbindingsboog toonduur De verbindingsboog is ook een manier om een noot te verlengen, met als voordeel dat de noot soms langer kan duren dan een maat. De eerste zin van het lied Eventjes kerstmis eindigt op het woord 'stal'. De componist heeft de lage noot C, verlengt met een verbindingsboog naar de volgende maat. Noten die dezelfde hoogte hebben kunnen met een verbindingsboog met elkaar verlengd worden. Zo wordt de C van de ene maat verbonden met de C van de andere maat. De noot duurt nu 4 tellen. 1) De halve noot duurt 2 tellen. 2) De punt zorgt ervoor dat de helft er bij komt. Dat zijn al drie tellen. Bovendien wordt die noot ook nog eens verlengd met de kwartnoot in de volgende maat door de verbindingsboog. 2 + 1 + 1 maakt vier tellen. Wanneer een dergelijke boog noten op dezelfde toonhoogte met elkaar verbindt, is er sprake van een verlenging van de duur van de noot.

Vierkwartsmaat

Maat

We nemen de vierkwartsmaat uit als uitgangspunt. In een vierkwartsmaat geldt. Er passen 4 tellen in de maat en de kwart noot duurt 1 tel. De halve noot duurt twee keer zolang en duurt dus twee tellen, de hele noot vier, de achtste noot duurt in een vierkwartsmaat een halve tel. Etc. Het aantal tellen in de maat.

Toonduur		
Naam	Notatie	Duur in 2/4, 3/4 en 4/4
Hele noot		4 tellen (alleen 4/4)
Halve noot		2 tellen
Kwart noot		1 tel
Achtste noot		1/2 tel
Zestiende noot		1/4 tel

Voortekens

Toonhoogte

In het lied Links rechts zie je de andere manier om noten te verlagen of te verhogen. Je ziet hier voortekens . Voortekens gelden in principe voor de hele partij. De vraag is nu voor welke noot geldt het kruis. De kern van het kruis doorkruist de lijn van de noot die moet worden verhoogd. Bij dit lied zie je dat de C en F als het ware zijn doorkruist. Daarom wordt de C een cis en de F een fis. De voortekens gelden voor c's en fissen zoals aangegeven. Op welke hoogte dan ook. Het is wel goed om te weten, dat het wel zo kan zijn dat er gedurende het muziekstuk de voortekens veranderen

